

בבא בתרא כה-א

עניין: עולם לאכסדרה הוא דומה

ורוח צפונית אינה מסובבת

מהר"ל חידושי אגדות

תניא ר"א אומר וכו' (שם). תניא רבי אליעזר ענין הרקיע הזה כמו שבארנו במקום אחר*, דומה ורוח צפונית אינה מסובבת וכשחמה מגעת לקרן מערבית צפונית נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע רבי יהושע אומר עולם לקובה התחלת עולם התחנות, ומחלוקת ר"א ור"י כי הרקיע הזה, שהוא תחלת עולם התחנות, אם הוא שלם מכל צד. וזה כי לחסרון העלול אי אפשר שיהיה העולם שלם לגמרי מבלי חסרון כלל.

אבל העולם חסר נברא, לכך אף הרקיע שהוא התחלת העולם אשר הוא (נבדל) [מבדיל] בין עליונים לתחתונים הוא חסר. וזהו דעת ר"א שצד צפון שהוא מתיחס לשמאל, והשמאל הוא פחות וחסר מן הימין, וזהו חסרון העלול, שכל עלול הוא חסר. ולפיכך סבר כי הרקיע אינו בשלימות, וזאת היא הפרצה. ולפיכך אמרו במדרש (פר"א פ"ג) רוח צפונית שלג וברד גשמים יוצאים משם ושם מדור המזיקים שנאמר מצפון תפתח הרעה, הרי בארו כי אי אפשר שיהיה העולם בתכלית השלימות מפני חסרון העלול, ולכך יש פרצה בצד צפון, ר"ל שאין שם שלימות העולם.

ולדעת ר"י מהלכת אחורי הכפה פי' מה שאמר אחורי הכפה אינו אחורי הגלגל כי דבר זה לא עלה על דעתם, רק כי החמה בלילה נבדלת מן הנמצאים התחתונים, והרקיע הוא התחלת עולם התחתון, נמצא שהחמה הולכת אחורי הרקיע, שהרקיע שהוא התחלת העולם מבדיל ביניהם. ומפני שבני אדם לא ידעו רק הגשמיים, שהוא לחלקם, לא ציור השכלי, וחכמים השיגו בהשתלשלות העולם וסדר שלו, ולפיכך לא הבינו דבריהם. כי כאשר ידעו ציור מהות העולם שאי אפשר שיהיה שלם בעצמו בעבור שכל עלול חסר, לכך אמרו שהעולם דומה לאכסדרה שפרוץ ברביעית, ואמרו שהעולם נברא (כ"כ מה) [כמו] בית מקפת מג' רוחות וברוח רביעית פרוץ כך העולם מקיף מג' צדדין ופרוץ ברביעית, והכל הוא לטעם אשר התבאר.

רמח"ל אדיר במרום עמי רלז

פרק לא יחפור (כ"ב כה:): תניא ר"א אומר העולם דומה לאכסדרה וכו', ור"י אומר לקובה הוא דומה וכו'. וזה המאמר צריך פירוש הרבה, כי הלא כלנו יודעים שהרקיע מסבב את כל העולם מכל צד, והשקיעה של השמש אינה אלא רדתה למטה, ואיך נצייר שנכנסת למעלה מן הרקיע. אך באמת גם כן מסדרי התפלה סדרו: ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה וכו', וכל הדברים האלה נראים שאינן אמתיים לפי הנראה בחוש העין.

אך האמת הוא אעפ"י שהגלגלים והכוכבים הם דברים גשמיים, הנה בתוכם מתלבשין פנימיות מהשרשים, בסוד הספירות של העשיה. וכל הדברים שתמצא שאומרים רז"ל בענין השמש ושאר הכוכבים, שאינן עומדים לפי הנראה לעינינו, מדבר הכל בזה הפנימיות שלהם, שבהם עיקר ההנהגה¹⁷. ומי שאינו יודע דרכי החכמה אינו יכול להשיג אלא חיצוניות הדברים הנראה לפי הגשמיים. אבל העיקר הוא בפנימיות ההולך לפי דרכי ההנהגה הפנימית. והנה העולם הוא גלגלי, עד שאי אפשר להזכיר לא מזרח ולא מערב לא צפון ולא דרום לא מעלה ולא מטה בקביעות, כי משתנים כל הקצוות לפי המקום והיושבים במקום ההוא.

מהר"ל באר הגולה באר השישי

החופף על רצפת הבית ע"כ. הרבה האיש הזה פירוש, כדי לפרש ולבאר איך היה דעת חכמים זרים ורחוקים. והאיש הזה אף דברים הקלים לא הבינו, ואיך יהיה בא לסוד קדושי עליון, וכל אדם חכם ונבון חחרד לדבר השם יתברך, יקרה לבבו על כל מלה ומלה בדבריו החטאים. ומובטח אני בשאר ית ישראל הנאמנים עם ה' ועם תורתו, כי לא ישאירו לספר הזה שם ושארית בישראל רק ידונו אותו כמשפטו, כי המבזה את החכמים אמרו בפרק חלק (סנהדרין צ"ט, ב') שהוא בכלל האומר אין תורה מן השמים או בכלל אפיקורס. ולא על האיש הזה יש להתרעם כמו שאמרנו, כי כמה אנשים ההוללות בלבבם ורוח טועים בקרבם, אך שנתנו דברים אלו בדפוס, על כל זה דוח נפשי. ולכן ראוי להשיב על דברי האיש ולא נחוש לבטול הזמן, למען ידעו כל עמי הארץ ולא יהיה ח"ו עוד כמוהו.

כי כבר אמרנו לך עניין חכמים שלא השגיחו כלל בענין הגשמי, רק על עניין המהות.

אור תורה להגרי"א חבר אות יג

צפונס חטאחו. ועי' אמרו רז"ל עול' לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת וסוף הפרצה אשר מצפון שיצא'ר הצפון בלבו של אדם שכזה מולא פחח פחוח לחטוא ליוצרו כסוכרו שאין כזה עון אשר חטא ולריך להיות נכוד בחורס לעמוד בפרץ. ולכן כחמילס החור' נכ' שסוא פרוץ מצפון שעי' החורס סוחמי' הפרצה

משך חכמה במדבר טו, לט

(חגיגה יב, א): מאי "ש-ד-י"? שאמר לעולמו – "דיי"! והיינו שדי ורב הכנות הכין ועשה והזמין לעולמו, שהם⁹ יוכלו להוציא הבריאה אל שלמותה באופן הטבעי גם כן – אם ישמרו דרכי ה', לאופן נשגב ואופן יותר נעלה, עד כי יצא מגדר הטבע לענין אלהי¹⁰. וזהו שאמר ר' עקיבא במדרש תמורה¹¹ על מצות מילה: (שאל טורנוסורפוס הרשע את רבי עקיבא, איזה מעשים נאים) מעשי הקב"ה נאים או מעשי בשר ודם? והשיב: מעשי בשר ודם¹², כמו גלוסקא יפה יותר או חטים. ולכן גם מצות מילה, רצה הקב"ה להניח לאדם שיהיה לו כמה להתגדר גם בגופו, ולכן ברא מותרות בבריאה, והאדם יבא וימול בשר ערלתו, ובוה יחתום¹³ להיות עבד לה'. ולכן

ולפי הקדמתנו קודם, כי הבריאה עדיין לא נגמרה, והניח הבורא יתברך להבחירי, שהוא ישלים אותה והוא יוציאנה לשלמותה, [אולי כוונה שניה היא במאמרם (בבא בתרא כה, א): רוח צפונית פתוחה²⁴, והבן]. ולכן העיר